БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндезилеттингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ФЕВРАЛЬ 26 СРЕДА № 40 (4010)

Өртээ 20 коп.

1958 чылдың март 16, воскресенье — ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнү

Чоннуң улуг сырый каттыжыышкыны

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнүнге чедир ам 18-ле хонук арткан. Депутаттарга кандидаттар амгы үеде боттарының чер-черде соңгукчуларыбиле ужуражыышкыннар кылып турар.

Соңгукчуларның депутаттарга кандидаттар-биле ужуражыышкын хуралдары болза, партияның, чазактың болгаш улустуң улуг сырый каттыжыышкынының база бир тодаргай көргүзүү болуп турар. Соңгукчулар улустуң үндезин эрге-ажыктарын илередип турар партияның политиказын чаңгыс эп-сеткилдиг түүлдүг деп көрүп, ону политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле деткип турарының дугайын илергейлээннер. ССРЭ-ниң Дээди Совединге мурнундагы соңгулдалардан бээр дөрт чыл иштинде бистиң областың хөгжүлдезинге тургузукчу күш-ажылдың, культурлуг амыдыралдың чедишкиннерин чон улуг өөрүшкү-биле демдеглеп турар. Областың соңгукчулары депутаттарга боттарының кандидаттары-биле ужуражыышкыннарны кылбышаан, Совет эрге-чагырганың Дээди органынга ам соңгуттурар депутаттар чоннуң ёзулуг эвдек болгаш сагыш салынгыр айбычылары болурун күзеп, кандидаттарга идеглиг чагыгларын берип турарлар.

Соңгукчулар баштайгы болгулаан ужуражыышкын хуралдарынга коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бүзүлбас блогунуң кандидаттары дээш боттарының чаңгыс кижи дег бадылаашкыннарын бээрин бүзүреткеннер. Ол болза, бистиң Коммунистиг партиявыстың политиказы дээш, ооң амыдыралга боттанылгазы дээш,— бистиң социалистиг үлетпүрүвүстүң улам ыңайгы чечектелиишкини болгаш көдээ ажыл-агыйның улуг көдүрлүүшкүнү дээш, бистиң социалистиг күрүневистиң күчү-шыдалын бүгү талалыг быжыглаары, база ооң тайбыңны камгалаары болгаш быжыглаары дээш, коммунизм тургузуушкунуңуң хөреңге чаа-чаа чедишкиннер дээш бадылаашкыннар болур дээрзин соңгукчуларның ханызы-биле медереп билип турарының херечизи болур.

Эвилелдиң Совединге депутаттың кандидады эш С. К. Тока областың барыын талакы районнарында соңгукчулары-биле өлөөн хөй черге ужуражыышкыннарны кылган. Көдээниң бүгү ажыл-ишчилериннге СЭКП ТК-ның болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Кыйгырыын база бүгү соңгукчуларга СЭКП ТК-ның Кыйгырыын амыдыралга боттандырарынга холбашкан социалистиг хүлээлгелерниң күүселделериниң чоруп турарын демдеглеп, боттарынга чаа хүлээлгелерни албышаан, мал ажылын механизастаар, көдээ суурларны болгаш колхоз бүдүүргезин электрижидер, культура-чырыдыышкын албан черлериниң, улус өөредилгезинин ажылын улам эжижидер, чоннуң материалдыг болгаш культурлуг хереглелдеринге кичээнгей салып ажылдаар дугайында чугула болгаш чөптүг чагыгларны соңгукчулар депутатка кандидат эш Токага берип турганнар.

Улус ажыл-агыйының, культура тургузуушкунуңуң янзы-бүрү участокторында соңгукчуларның депутаттарга кандидаттарга тус-тус чагыглары болгаш илередип турар күзелдери чаңгыс сорулгаже — чоннуң чаагай чоруун улам бедидеринче угланган. Ол дугайында чамдык бөдүүн чижектерни көргүзүп болур. Национаддар Совединге депутаттың кандидады эш Д. Р. Завьялова-биле Бии-Хем районнуң «Хадың» колхозка болган ужуражыышкын хуралынга аныяк соңгукчу Рая Формованың чугаалааны болза:— Колхозтуң төп сүт-баразан фермазында 18 комсомолчулар ажылдап турар бис. Бо чылын инек бүрүзүнден 1600 кг сүт саар планныг болзувусса, а бистер 1800 кг чедир саарын хүлээнген бис. Ону күүседир аргалар болгаш күштер бисте бар. Депутатка бистиң кандидадывыс Домна Родионовизниң саанчы ажылыныңы дуржулгазы ол лугайын көргүскен. Ол дуржулганы бистерге дамчыдарын ооң бодундан дилеп тур бис.

Депутатка кандидат, комбайнер эш С. Ч. Сарыглар бодунуң соңгукчуларыбиле элээн хөй черлерге ужуражыышкын кылган. Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунда клуб эргелекчизи эш Отчугаштың чугаалааны болза:— Чоннуң материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин хандырарының айтырыглары бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың кичээнгейиниң төвүнде турар болгай. Клубтуң, ында уран-чүүл бөлгүмүнүң ажылын улам эжижидерин бодумга хүлээнмишаан, культура-чырыдыышкын албан черлерин оюн керекселдери-биле эжидериир дугайында биске дуза көргүзериниң хемчеглеринге сагыш салып ажылдаарын депутатка кандидаттан дилединис. — Эрткен чылын эш Сарыглар тарааны ангылап ажаарының эки үлегерин көргүскен болгай. Бодунуң ол мергежээн ажылының дуржулгазын өске комбайнерлерге нептередирин күзеп турар бис — деп, колхозчу эш Дүпчүр шынчы бодалды илереткен.

Депутатка кандидат эш Сертип мурнакчы хойжу болгай, ол ажылының дуржулгазын хойжуларга нептеретпишаан, материалдыг чүүлдү бүдүрүп турар малчынарның чурттарга амыдыралынче чогуур кичээнгей салбайн турар чоруктуң фактылары-биле шиитпирлиг демисежирин Улуг-Хем, Чаа-Хөл районнарның соңгукчулары боттарының ол кандидадынга база чагааннар.

Чоннуң негелделерин чогуур үезинде хандырар талазы-биле четпес ажылдап турар чамдык область организациялары барын соңгукчулар депутаттарга кандидаттар-биле ужуражыышкыннар хуралдарынга шүгүмүүлеп тургулаан. Өөрү районда кижи эмчилери чедишпейн турар. Ында школалар политехниктиг өөредилгеге ажыглаар көдээ ажыл-агый машиналары-биле хандыртынмаан. Бо талазы-биле сагыш салбайн турары дээш областың кадык камгалал килдизин болгаш көдээ-ажыл-агый эргелелин соңгукчулар шын шүгүмүүлеп турганнар. Областың көдээ электри хандырылгазының чери колхозтар-биле чарган кереэлиг хүлээлгелерин күүсетпейн турар. Облпотребсоюзтуң шүгүмүнде бараанларны хереглекчилерге чедирип садар ажылда улуг четпестер бар. Соңгукчуларның шак ындыг амыдыралчы болгаш чугула негелделери дыка хөй болгулаан.

Ол бүгү болгаш өске-даа чагыгларны күүседир, четпестерни узуткаар талазы-биле боттуг ажылдарны партия организацияларының болгаш чер-чер Советтериниң, ажыл-агый, хөй-ниити организацияларының дузаламчызы-биле чорударын депутаттарга кандидаттар хүлээнип алгылаан. Ужуражылга хуралдары ам-даа үргүлчүлевишаан. Соңгукчуларның чагыгларын кичээнгейлиг өөренип көөрү болгаш оларны амыдыралга боттандырары, илереп турар четпестерни узуткаарының практиктиг хемчеглерин чорудары районнарның партия организацияларының болгаш чер-чер Советтериниң, хөй-ниитиниң массалыг организацияларының, бүгү активчилериниң болгаш чер-чер Советтериниң депутаттарының чаңгыс аай угланыышкынныг сорулгазы болуп турар. Олар соңгукчуларның чагыгларын күүседириниң боттуг ажылдарын чорударлар.

Коммунистиг партия мооң мурнундагы соңгулда кампанияларынга ышкаш, ССРЭ-ниң Дээди Совединге ам болур соңгулдаларга партия кежигүнү эвес ажылчыннар-биле тараачыннар-биле болгаш интеллигенция-биле база-ла чаңгыс аай блок кылдыр сырый эвилелдежип алган. Совет соңгукчулар боттарының хамааты хүлээлгезин күүседир дээш 1958 чылдың март 16-да соңгулда харжактарынга чаңгыс эп-сеткилдиг келирлер.

Чоннуң байырлалы

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 40 чыл оюнуң байырлалын Чаа-Хөл районнуң ажылчы чоннары солун байдалдыг демдеглеп эрттирген. Февральдың 22-ниң кежээзинде район төвүнүң клувунга байырлыг хурал болган. Аная Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң эрттип келген дайынчы оруктарының дугайында илеткелди Улуг-Хем районнуң шериг комиссарының оралакчызы эш Танаков кылган. Хуралга партизан Назаров, ийи дайынарның киржикчизи Савченко, Ада-чурттуң Улуг дайынынга киржип чораан эки-турачылар Белек-оол, Дакпажык. ВЛКСМ райкомунуң секретары Сталоол олар байыр чедирип чүве чугааланнар. Суурнуң комсомолчулары дайынның инвалидтеринге белектер берген.

Районнуң тус-тус колхозтарынга Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниң солун беседаларын организастаан. Уран-чүүл бөлгүмериниң концерттери болгулаан. Февраль 23-те, дыштанылга хүнүнде район төвүнүң аныяктарының лыжа кроозу болуп эрткен.

Үш хонуктуң семинары

Чоокта чаа СЭКП Өвүр райкому пропапандистериниң, партия организацияларының, хана солуннар редакторларының болгаш агитпунктулар эргелекчилериниң үш хонук семинарын эрттирген. Семинарга шупту 30 хире кижи олурушкан.

Семинарның киржикчилери Бүгү делегей байдалының дугайында, Черниң кылымал эдеринчизиниң дугайында, партия организацияларындан комсомол организацияларының ажылын удуртурунуң дугайында лекцияларны болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның үезинде агитас-массалыг ажылдың сорулгаларының дугайында илеткелди дыңнаваннар.

Профессионалдар эвилелдериниң бүгү кежигүннеринге бистиң чуртувустуң бүгү әр, херээжен ажылчыннарынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга

Профессионалдар Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелиниң КЫЙГЫРЫЫ

Эргим эштер!

1958 чылдың март 16-да Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Совединге ээлчеглиг соңгулдалар болур.

Чуртта калбарган соңгулда кампаниязы СЭКП-ниң XX съездизиниң айытканы социалистиг тургузуушкуннуң улуг программазын чедишкинниг боттандырар дээш бүгү улустуң демиселиниң үезинде чоруп турар.

Коммунистиг партияның ленинчи политиказы совет улустуң коммунизм тургузуушкунунда бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгелерин хандырган. Бистиң партиявыстың күжү болза, ол бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазынга марксизм-ленинизмниң амыдыралга бадыткалдыг улуг өөредиин удуртулга болдуруп турарында, ажылчы массалар-биле ооң үзүлбес харылзаалыында, массаларның идегелинге болгаш үзүктелбес чогаадыкчы идепкейинге даянып турарында. Бүгү делегейге алдарны бодунче сиңниктирген совет улустуң, тургузукчу улустуң, маадыр улустуң революстуг энергиязынга болгаш күчүлүг күштеринге партия ханызы-биле бүзүреп турар. Партияның политиказы, ооң бүгү медерелдиг ажыл-чорудулгазы совет улустуң аас-кежиннге болгаш чечектелиишкиннге бараан болуп, ооң үндезин амыдыралчы эргеажыктарын илередип турар.

Мынчангаш партия кежигүнү эвес әр, херээжен ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар, албан-хаакчылар, бүгү совет соңгукчулар ам болур соңгулдаларга, мурнунда ышкаш, коммунистер-биле сырый харылззалыг киржип турар. Соңгулдаларга коммунистер-биле чаңгыс аай блок болуп киришкеш, партия кежигүнү эвес бүгү соңгукчулар—ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар совет ниитилел тургузуунуң аштырбас күжү, коммунизм дээш демиселге боттарының улам ыңай чедишкиннерлиг болурунга бүзүредлиг магадылал ол блокта деп көрүп турарлар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар—бистиң чуртувустуң экономиктиг болгаш культурлуг өзүлдезиниң түңнелдерин кылыры ол болур. Мурнуку соңгулдалардан бээр эрткен дөрт чылдар совет улустуң шылгарангай чаа чедишкиннериниң чылдары болган. Маадырлыг ажылчын ацгы, алдарлыг колхозчу тараачыннар, бистиң кайгамчыктыг интеллигенциявыс, бүгү совет кижилер эрткен соңгулдаларның бүдүүзүнде Коммунистиг партияның айыткан программазын амыдыралга чедишкиннинг боттандырган.

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң улуг делгемнеринде чаа-чаа улуг үлетпүр төптери, чаагайжыды туттунган улуг хоорайлар болгаш ажылчын суурлар өскүлээн. Улуг электростанциялар, он-он домна болгаш мартен печкалар, нефть гывыш черлери, чүс-чүс хөмүр даш шахталары, муң-муң чаа заводтар болгаш фабрикалар ажыглалда кирген. Ол чылдарның дургузунда үлетпүр бүдүүргезин улам ыңай көдүрүп, техниктиг дешилгени улам ыңай боттандырып, күш-ажылдың бүдүүрүкчүлүү чайгылыш чокка өскен. Совет әртеминиң болгаш техниканың ажылдакчылары, бистиң үлетпүрүвүстүң ажылчыннары Черниң кылымал эдеринчилерин салып үндүрерин боттандырган, улуг маадырлыг чорукту кылып, делегей әртеминиң болгаш техниказының хөгжүлдезинге шылгарангай салыышкынны киргеннер.

Үлетпүрнүң, ылаңгыя аар индустрияның хөгжүлдезинде дыка улуг чедишкиннер үлетпүрнүң чугула хевирлериниң талазы-биле Американың Каттышкан Штатгарының бүдүүргезиниң амгы хемчээлин чедер болгаш ажар деп сорулганы чедишкиннинг шиитпирлээринге чогуур байдалды тургускан.

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң кайгамчыктыг чедишкиннери бүгү совет кижилерни өөртүп турар. Коммунистиг партияның чайгылыш чокка боттандырып турар шын политиказының ачызында сөөлгү чылдарның дургузунда көдээ ажыл-агый бүдүүргезиниң көдүрлүүшкүнүнде улуг чедишкиннер чедип алдынган, чуртта тараа, сүт, эт, саржаг, ногаалар хөй апарган, хөвенни, дүктү, чигир свеклазын болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрери көвүдээн. Партияның кыйгырыы-биле бистиң улузувус Казахстанның болгаш Сибирьниң он-он миллион гектар күр болгаш куруккан черлерин кыска хуусада шиңгээдип алгаш, күш-ажылчы шылгарангай маадырлыг чорукту кылган, ол күр болгаш куруккан черлер ам чурттуң улуг тараалаң черлери болу берген. Кижи бүрүзүнге хамаарыштыр эт, сүт болгаш саржаг бүдүрер талазы-биле Совет Эвилели чоокку үеде АКШ-ты чедер дээрзи ам бүгүдеге билдингир апарган.

Социалистиг улус ажыл-агыйының бүгү адырларының хөгжүлдезинге, күш-ажылдың бүдүүрүкчүлүүн бедиткенинге үндезилээш, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл-төлевири чыл келир тудум-на өзүп, совет улустуң чаагай амыдыралы чайгылыш чокка өскүзүп турар.

Сөөлгү үеде байырлал болгаш дыштаныр хүннер мурнунда ажыл хүннериниң шактарын кызырганы, ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны чеди шактыг, а чамдык профессиялар талазы-биле алды шактыг ажыл хүнүнче шилчидилгениң әгелээни билдингир. Эвээш шалыныг ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевирин көвүдеткен, ажылчы чоннарның пенсия хандырылгазын дыка бедиткен. Ортумак школаларга болгаш дээди өөредилге черлеринге өөрениринің төлелгезин дүүргеен. Херээженнериниң сааттангавда болгаш божаанда алыр төлевиранг шелээзин узаткан. Улус чоннуң дугайында партияның болгаш Совет чазактың сагыш салыышкынының тодаргай илерээшкини болза социал-культурлуг сорулгаларга чарыгдалдарны көвүдеткени болур. Дөрт чылдарның дургузунда совет күрүне ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чүгле күш-ажыл камгалалынга болгаш социал страхованиезинге безин 143 миллиард рубльди чарыгдаан.

Бистиң чуртувуста сөөлгү үеде партияның айытканы чуртталга бажыңнарының тудуушкунунуң калбак программазын чедишкиниг боттандырып турар. Чүгле чаңгыс әткен чылда безин хоорайларда, ажылчын суурларда, МТС-терде болгаш совхозтарда ниити шелү 48 миллион дөрбелчин метр, азы 1953 чылда тутканындан 18 миллион дөрбелчин метр хөй шелдүг чуртталга бажыннары ажыглалда кирген. Чуртта чуртталга бажыннарының чедишпес чоруун 10—12 чылдарның дургузунда чок болдурарын Коммунистиг партия бодунуң соңгаарладып болбас сорулгазы деп санап турар.

Совет кижилер ам улам эки чемненир, улам эки кеттинер, культура-амыдыралга болгаш ажыл-агыйга хереглээр янзы-бүрү бараанларны хөйнү садып алыр апарган. Миллион-миллион совет кижилер күрүне, уруглар, албан черлериниң калбак четкизин, халас медицина хандырылгазын ажыглап, боттарының дыштанылгазын санаторийлерге болгаш дыштанылга бажыннарынга эрттирип турар.

Совет күрүнениң ол бүгү чедишкиннеринде социалистиг тургулугнуң маргыш чок артык күштүг чоруу, капиталистиг тургузугдан ооң артык күштүү чаа күш-биле илереттинген.

Коммунизм дээш демиселде совет улустуң мурнакчы күжү Коммунистиг партияга удуртурган ССРЭ-ниң алдар-биле бүргеткен ажылчын ацгызы болуп турар. Бодунуң әрес-маадырлыг, могаар деп чүвени билбес күш-ажылы-биле, бодунуң маадырлыг чоруу-биле болгаш организастыы-биле, төнмес чогаадыкчы энергиязы-биле болгаш инициативазы-биле совет ажылчын ацгы бистиң чуртувустуң бүгү ажылчы чоннарын коммунизмниң тиилелгези дээш чаа-чаа берге маадырлыг чоруктарже сорук киирип турар.

Ам, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткенмишаан, ажылчыннар, инженерлер, техниктер болгаш албан-хаакчылар күш-ажылдың бүдүүрүкчүлүүн улам ыңай бедидери дээш, эң-не эвээш чарыгдалдарны үндүрүп тургаш, чуртка хөйле металлды, хөмүр дашты, нефтини, электроэнергияны, тараазы, эштги болгаш калбаа-биле делгередип турар. Чарыштың киржикчилериниң чогаадыкчы идепкейиниң кайгамчыктыг илерээшкини болза, чаартыкчыларның болгаш чогаадыкчыларның шимчээшкини болу берген. Чүгле сөөлгү дөрт чылдарда безин барык 4,5 миллион чаартыкчы саналдарны бүдүүлгеде шиңгээдип ажыглаан. Ол шиңгээдилгеден камналга эрткен чылда безин 7 миллиард чыгыы рубль болган.

Эргим эштер!

Ажылчын ацгының маадырлыг ажыл херектеринде 50 миллион чыгыы ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны каттыштырын турар совет профессионал әвилелдери улуг рольдуг болуп турар. Әзлеп башкарарының болгаш эргелелдиң школазы, коммунизмниң школазы болур профәвилелдер ажылчы чоннарның ортузунда янзы-бүрү талааларлыг организакчы болгаш кижизидикчи ажылды чорудуп, оларны коммунистиг тургузуушкуннуң сорулгаларын күүседириниче мобилизастап турар. ССРЭ-ниң профессионалдар әвилелдериниң дайынчы программазы болза, профәвилелдериң ажылының дугайында СЭКП Төп Комитединиң декабрь Пленумунуң докталлы болур. СЭКП ТК-ның Пленумунуң айтыышкыннарын барымдаалаш, профессионалдар әвилелдери бүдүүлгени эргелээринче ажылчы чоннарны ам-даа улам калбаабиле хандырып, күш-ажылдың бүдүүрүкчүлүүн бедидер дээш, улус ажыл-агыйында бар дыка улуг курлавырларны әкизи-биле ажыглаары дээш демиселге ажылчы чоннарның чогаадыкчы инициативазын моон-даа ыңай хөгжүдүп, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның культурлуг база амыдырал хереглелдерин хандырар дугайында сагыш салыышкынын күштелдирип, оларның күш-ажылының байдалын әкижидер чорукту могаг чокка чедип алыр.

Совет ниитилелдиң амыдыралынга профәвилелдериниң ролюн бедиткени—социалистиг демократияны улам ыңай хөгжүдер дугайында Коммунистиг партияның сагыш салыышкынының херечилели болур. Сөөлгү үеде әвилелдешкен республикаларның әргелерин калбарткан, ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ажыл-чорудулгазы идепкейжип, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун удуртурунга оларның ролю бедээн, социалистиг хоойлуларны быжыглаар талазы-биле хемчеглерни боттандырган, үлетпүрнү болгаш тудугну әргелеп башкарарын үндезини-биле әде организастаарын чоруткан, ол чорук бодунуң чаагай түңнелдерин берип турар.

Күрүне әрге-чагыргазының дээди органнарының—ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ам болур соңгулдаларына профессионалдар әвилелдериниң кежигүннери болгаш бүгү ажылчы чоннар коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш боттарының бадылаашкынын бербишаан, Коммунистиг партияның политиказын бүрүн деткип турарын, улус ажыл-агыйының бүгү адырларының чаа күчүлүг чечектелиишкининиң, совет кижилерниң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам ыңай көдүрериниң улуг планын боттандырарынга чайгылыш чок шиитпирлиин база катап илередирлер.

Улустарның изиг күзели тайбың болуп турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединге мурнунда болган соңгулдалардан бээр эрткен дөрт чылдар болза бүгү делегейге быжыг тайбың дээш, чепсегленишкинни дүжүрер болгаш массалыг узуткаашкынныңа чепсээн хоруглаар дээш, күрүнелерниң ниитилел тургузугларындан хамаарылга чокка бүгү чурттарның аразында харылзааларга идегежир чоруктуң байдалын тургузар дээш Совет күрүнеиин могаг чок, идепкейлиг демиселиниң үези болган.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Чөвүлел хуралдарының Декларациязының болгаш манифезиниң чалбыыштыг сөстери бүгү делегейде чаңгыланып үнген, тайбың, демократия болгаш социализм дээш демиселге бүгү чурттарның ажылчы чоннарын чаңгыс эпче Декларация болгаш Манифест кыйгырып турар.

Ам болур соңгулдаларга коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш бадылавышаан, ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция, албан-хаакчылар болгаш сургуулдар—бистиң улуг Төрээн чуртувустуң бүгү хамаатылары улустар аразынга тайбыңның болгаш найыралдың тук тудукчузу—Совет Эвилелиниң тайбынга ынакшылдыг даштыкы политиказын боттарының деткип турарын база катап илередирлер.

Эргим эштер!

Совет Эвилели бодунуң туруп келгениниң бешки он чылынче чогаадыкчы күчүлүг күштериниң долу чечектелиишкини-биле кирген. Бистиң улузувус келир үеже бүзүредлиг көрүп турар. Улустуң аас-кежии дээш тулчуушкуннарга шылгаттынган Коммунистиг партия совет улусту бурунгаар баштап турар. Партияның ленинчи мерген политиказы—коммунизмче бурунгаар бистиң чедишкиниг шимчээшкинивистиң бүзүредлиг магадылалы ол.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга идепкейлиг киржиринче болгаш коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бүзүлбас блогунуң кандидаттары дээш боттарының бадылаашкынын чаңгыс эп-сеткилдиг бээрнче профессионалдар әвилелдериниң бүгү кежигүннерин, әр, херээжен ажылчыннарны, инженерлерни болгаш техниктерни, көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларын, әртемниң болгаш культураның ажылдакчыларын, совет албан черлериниң албан-хаакчыларын, совет студентилерни Профессионалдар Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлели кыйгырып тур.

Шупту соңгулдаларже!

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувус делгерезин!

Совет улустуң улуг тиилелгелериниң сорук киирикчизи болгаш организакчызы—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

ПРОФЕССИОНАЛДАР ӘВИЛЕЛДЕРИНИҢ БҮГҮ-ӘВИЛЕЛ ТӨП ЧӨВҮЛЕЛИ.

Бай-Тайганың соңгукчуларында

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Эвилелдиң Совединге депутаттың кандидады эш С. К. Тока Бай-Тайга районнуң төвүнде соңгукчулар-биле ужуражыышкын кылган. Ол хуралга колхозтардан соңгукчулар база кээп олурушкан.

Бүзүреттирген эш Өлчей илеткел кылган соонда, санал бериишкиннери әгелээн. МТС-те парторганизация секретары эш Перешагин, «Тээли» колхозтуң хой фермазының әргелекчизи эш Содунам болгаш оон-даа өскелер марттың 16-да депутатка улустуң кандидады эш Токаны дээш бадылаарынче соңгукчуларны кыйгырганнар.

Районнуң көдээ ажыл-агыйын тускай әртемниглер-биле хандырар, «Тээли» ортумак школаның тудуун дүргедедир дугайында хемчеглер ап дузалажырын депутатка кандидат эш Токадан соңгукчулар дилээннер. Чоннуң улуг идегелинге моон соңгаар-даа шынчы болуп ажылдаарын эш Тока хүлээнген.

Соңгулдалар хүнүнге уткуштур

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» көдээ ажыл-агый артелинде тудуг бригадазының кежигүннери ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга алдар кылдыр тудуг материалдарын белеткээрин улам дүргедеткен.

Калбак-Эзим деп черде ыяш белеткеп турар тудугжулар 155 кубометр тудуг ыяжын белеткээш, тудуг шелүнде аппарып чедиргеннер. Тудуг ыяжын белеткээр ажылдар дүргеп темпилиг чоруп турар.

Соңгукчуларның чагыглары

ШАГААН-АРЫГ. («Шынның» корр.). Улуг-Хем районда «Чодураа» колхозтуң төвүнге болган ужуражылга хуралы политиктиг бедик көдүрлүүшкүнге эрткен. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединге депутаттың кандидады Тюлюш Санчаевич Сертип-биле ол ужуражылга хуралынга колхозтуң тудуг бригадазының бызаңчызы эш Дамдынчап бир дугаарында сөс алган. Ооң чугаалааны болза:

— Тюлюш Санчаевичини эки билир мен, оон-биле кады үр үеде ажылдап келген мен. Ол чоннуң идегелин шынзыдын шыдаар. Бистиң бригада бо чылын 16 чурттарга бажыңнарындан ацгыда, ийи муң хойга чаа кажаларны немей кылырын, 25 уруглар турар яслиниң бажынын, 300 тонна тараа, 100 тонна картофель складтарын чогуур ейүнде доозуп ажыглалга кирери дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Чеди чыл школазының директору эш Дамдынчап бодунуң саналынга,—бистиң школавыска 150 уруг өөренир ужурлуг, а херек кырында ам 250 уруг бар. Школаның шупту өрээлдери чүгле класстарга безин чедиштир ажыглаттынып турар. Ынчангаш бистиң школавысты алгыдып, ортумак школа болдурарынга айтырыгны тургузуп дузалажырын күзедим—дээн.

Колхозтуң мал болгаш хову ажылында хөй күш негеттинер ажылдарны механизастаар хемчеглериниң хожудан турарын Дамдын-оол, Бучукай болгаш өске-даа эштер фактыларга илереткен. Бо айтырыгның талазы-биле депутаттың кандидадынга дилеглерин база тургузган.

Часкы тарылгага—бедик шынарлыг үрезиннерни белеткээр

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларынга Кыйгырыынга көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүттүүн улам ынай бедидери чер ажылында кол сорулга болуп хевээр артыш турар деп айыткан.

Үрезиннер болза бедик дүжүттерни алырының үндезини болуру билдиңгир. «Чүнү-ле тараан болдур сен, ону ажаан аар сен» деп улустуң үлегер сөзү бар. Оон шыннының бистиң областың мурнакчы ажыл-агыйларының дуржулгазы бадыткап турар. Чижээ, Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу», Барыын-Хемчиктиң — «Большевик», Таңдының — «Совет Россия», Каа-Хемниң—«Октябрь 14 чылы» колхозтары көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының бедик болгаш туруштуг дүжүттерин әлээн каш чылдар иштинде ап турарлар.

Чамдык колхозтарның удуртукчулары, харын-даа чамдык агрономнар безин ол ажыл-агыйларның бедик дүжүттери бой дустуң байдалдарындан хамааржып турар деп тайылбырлаарын оралдажып турарлар. Ынчалзажок ол ыракта-ла ындыг әвес. Ол колхозтарның кожазында турар өске колхозтар, чижээ, Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг, Барыын-Хемчиктиң — «Комсомол 30 чылы», Каа-Хемниң — «Октябрь 30 чылы», Таңдының—«Революцияның чалбыыжы», «Тиилелге» болгаш областың өске-даа чамдык колхозтары мурнакчы колхозтар ышкаш үнүш-дүжүттүг черлерлиг, агаар бойдус талазы-биле база-ла бир дөмей байдалдарлыг хирезинде чавыс дүжүттү ап турар, чүге дээрге оларда үрезиннер дугайында өзулуг сагыш салыышкыны чок.

Ам артельдериң удуртукчулары үрезин материалын белеткээр дугайында шыңгыы ажылдаар үе келген. Ындыг болза-даа үрезиннер талазы-биле ажыг областың колхозтарында болгаш совхозтарында дендии багай байдалдыг болуп турар.

Үрезин урарының планын областың колхозтары 108,5 хуу, совхозтар 113,5 хуу күүсеткен. Бо болза ортумак чурагайлар болуп турар. Чүге дээрге чамдык ажыл-агыйлар четчир санныг үрезиннер чок, азы бар-даа болза шынар талазы-биле куду болуп турар. Үрезин урарының планын Каа-Хем районнуң колхозтары чүгле 97,4 хуу, а Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозу 99,3 хуу күүсеткен. Өөр районнуң колхозтары чаңгыс-даа центнер үрезин чок хирезинде ол районнуң удуртукчулары әштер Лопсан-Серен, Бойду олар күрүнеден үрезин чәлизи алырынга идегээш, өске районнардан үрезин тыптынар дугайында кандыг-даа хемчег албайн турар. Эрзин, Тес-Хем районнарының бүгү колхозтары болгаш Таңды районнуң чамдык колхозтары база-ла үрезиннер чок турган. Ынчалзажок олар баш бурунгаар хемчег ап, шимченгеш, үрезиннерни өске районнардан садып ап, боттарының ажыл-агыйларын бүгү культураларның үрезиннери-биле хандырганнар.

Картофель үрезиннериниң талазы-биле байдал үүден-даа дора болбушаан турар. Картофель үрезини урарының планын колхозтар 51,9 хуу, а совхозтар чүгле 5,9 хуу күүсеткен. «Элегес» совхоз (директору әш Берсенев), «ҮТКА-ның 25 чылы» совхоз (директору әш Панков) үрезин картофельди камгалап шыдавайн, соокка доңуруп, үрээш малга чидирткен. Ол ышкаш дыка хөй колхозтар үрезинге хереглээр картофель чок болуп турар.

Үрезиннерни тарылгага белеткээри дээрге тарааның мякиназын арыткаш, складка уруп каар дээни ол әвес-ле болгай. Үрезиннер болза сорттуг, райончуттунган, бүгү боктуг үнүштерден арыглаттынган, үнүүчелиниң талазы-биле әки шынарлыг болур ужурлуг.

Амгы үеде колхозтарның болгаш совхозтарның уруп алган үрезиннериниң чүгле 33 хуузу сорттуг болуп турар. Ол бүгү үрезиннер әки кадагалаттынган, ән әки черлерге тарыттынган турары чугула. Бүгү колхозтар болгаш совхозтар 1959 чылдан әгелээш ниитизи-биле сорттуг тарылгаларже шилчаан турар төлээде, үрезинге алыр тараааларны чүгле үрезин участоктарынга тарыыр херек.

Бүгү-ле сорттуг әвес, аная үрезиннерни чажып тарыырының шынарынга чедирери, оларны чүгле бок үнүштерден арыглаары-биле кызыгаарлаттынмайн, харын үнүүчелиниң талазы-биле хынаары әртежок чугула. Эрткен күзүн агаар бойдустуң таарымча чок байдалдарының хараазы-биле тараа культураларының барык-ла шуптузу, үрезин участоктарының база чамдызы соокка алыскан.

Ындыг үрезиннериң даштыкы хевири әки-даа болза үнүүчелиниң талазы-биле ыракта куду шынарлыг болуп турары хыналдалардан илерээн. Ынчангаш ажыл-агый бүрүзү үрезин тарааның даштыкы хевири әки-даа болза МТС-тер чаңында үрезин хынаар лабораторияларды дамчыштыр хынаар ужурлуг.

Ооц-биле чергелештир бо талазы-биле ажыл биске өй-тавында байдалдыг болбайн турар. Областың колхозтарында болгаш совхозтарында бүгү үрезиннериң чүгле 70 хуузун үнүүчелиниң талазы-биле хынаан. А ол үрезиннериң дөңгүп-ле 50 хуузу әки шынарлыг болган. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл болгаш Чөөн-Хемчик районнарының колхозтарында белеткеттинген үрезиннер үнүүчелиниң талазы-биле онза куду шынарлыг болуп турар.

Бай-Тайга районнуң колхозтарында часкы тарылгага белеткээн үрезиннериң чүгле 30 хуузу үрезин хынаар лабораторияларга хынаттынган болгаш ол үрезиннер шуптузу үнүүчелиниң талазы-биле багай шынарлыг болган. Чаа-Хөл болгаш Улуг-Хем районнарның колхозтарында үрезиннериң чартыктан әвээш кезии хыкаттынган. Ооц-биле чергелештир ол районнарның МТС-териниң кол агрономнары әштер Агальцов, Сапелкин олар ол чорукка әптежип, үрезин материалын белеткээринче болгаш хынаарынче кандыг-даа хемчег албайн турар.

Үнүүчелиниң талазы-биле чажып тарыырынга таарышпас бүгү үрезиннерни күрүненің тараа хүлээп алыр пунктуларының әки тараалары-биле орнаар ужурлуг. Ындыг орнажылганы чорудар дугайында чазак черинин чөпшээрели бар. Ындыг болза-даа чаңгыс-даа ажыл-агый ындыг орнажылга чорудулгазынче әгелеп кирбээн. «Тарылга әгелээри ам-даа әлек, үрезиннерни орнап четиге бээр бис» дээр хөөннер чамдык ажыл-агый удуртукчуларында бар. Ындыг хоралыг практиканы доп-дораан үзүткээры чугула.

Ам хову ажылының бүгү бригадалары, бирги ээлчегде бригадирлер болгаш колхозтарның агрономнары тарылгага үрезиннер белеткээринче кол кичээнгейни утландырза чогуур. Машина-трактор станциялары, совхозтар, оларның кол агрономнары тарылга кампаниязынга үрезиннер белеткээн участоктарга үргүлчү барып, ол ажылды боттары шуут удуртуп, үрезин материалдарын белеткээр-талазы-биле колхозчуларга, совхозтар ажылчыннарынга боттарының практиктиг сүмезин бээр ужурлуг.

Тараа арыглаар бүгү машиналарны үрезин тараалларны үүктел чок арыглаарынга ажыглаар херек. Арыглаан үрезиннерни үрезин хынаар лабораторияларга база катап хынап көргеш, ооц соонда ол үрезин үнүүчелиниң талазы-биле база-ла шынары багай болур болза доп-дораан орнаары чугула. Тарааны район иштинде өске колхозтардан-даа, тараа хүлээп алыр пунктулардан-даа орнап болур.

Ам үрезинни чер бүрүде арыглап турар үеде оларны күргаг арга-биле, а чажарының мурнунда хораннаар үрезиннерни өл арга-биле хораннаарын агрономнар организастаар ужурлуг. Чаңгыс-даа центнер үрезин хораннаттынмайн артпас кылдыр хереглеттинер хоран-химикаттарның санын агрономнар тодаргайлаар, а ажыл-агыйларның удуртукчулары оларны четчири-биле тыптынын алыры чугула.

Ажыл-агый бүрүзү картофель, ногаабахчы болгаш мал чеми культураларын үрезиннерин тыптынып алырынче сонгаарладыышкын чок сагыш салза чогуур. Картофель үрезини үрезин талазы-биле артыкшылдыг өске колхозтардан, азы колхозчулардан садып алыры чугула. Үрезин картофельди тарылгага чедир әки кадагалаарын олар-биле баш бурунгаар дугуржуп алыры база чугула. Ногаа культураларының үрезиннери кооперацияда бүрүнү-биле бар, ынчангаш оларны баш бурунгаар хереглелге четчири-биле садып ап, оларның үнүүчелин хынаары чугула.

Сигеннер үрезиннерин бо чылын өске областардан әккелген. Оларны орнажылга чуруму-биле тараа хүлээп алыр пунктулардан колхозтар-даа, совхозтар-даа ап болур. Областа бир-ле дугаар әккеп турар судан от, вика болгаш люпин үрезиннерин өй-шаанда шилип ап, колхоз, совхоз бүрүзү ыяавыла тарыыры чугула.

Областың колхозтары болгаш совхозтары бо чылын көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының тарылга шөлүн әлээн калбартыры төлевилеттинин турар. Ынчангаш МТС-тер, совхозтар болгаш агрономнар бүрүзүнүң хүлээлгези болза тарылганың бүгү шөлүнге четчир, әки шынарлыг үрезиннер-биле оларны бүрүн хандырар талазы-биле колхоз бүрүзүнге дузалаары болур. Бедик дүжүттериң үндезини ында.

И. ЦЕВМЕНКО,
көдээ ажыл-агыйның область эргелелиниң начальниги.

ФЕРМАДА КЫЗЫЛ БУЛУҢ

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң сууру Бажын-Алаактан Чадаананың унун куду, арыг иштибиле бадыптарга шоолуг-ла ырак әвесте ол колхозтуң Арыг-Бажы төп сүт-бараан фермазы бар. Фермага кызыл булуңну чоокта чаа ажыткан.

Саанчылар әртенги саалдазын доскаш, бажынарынче чангылай берген, кышкы хүн әлээн бедип келгенде бис аная чеде берген бис. Кызыл булуннуң әжиниң бажында кызыл пөсте «Кызыл булуң» деп кончуг чараштыр бижип каан. Әжиктиң бир талазында улуг саазында «1958 чылдың март 16—ССРЭ-ниң Дээди Совединге сонгулдаларның хүнү»—деп, а бир талазында «Саанчы бүрүзү бир инектен чылда 2000 литр сүт дээш» деп бижээш, кончуг таптыг азып каан.

Кызыл булуннуң шимелдезин, каасталгазын, фермаың харын-даа «Искра» колхозтуң байдалынга кончуг таарыштыр кылган. Ооц иштинче кире бергеш, баштай-ла ханаларда плакаттарны, монтажтарны база номнар витриназын сонуургап өгелээп бис.

Областа сүт саалдазының дугайында ай санында үнүп турар бюллетеньниң чамдык номерлерин ооц дараазында ханада аскан. Ол ышкаш ол колхозтуң тудуг суурунуң өзүлезинин, мурнакчыларының дугайында мурнунда солуниарга болгаш бюллетеньге үнүлеп турган чуруктарны оя кескилээш, «Искра» колхозтуң мурнакчылары»—деп улуг фотомонтажты кылган, асканы черле кончуг таарымчалыг. Ооц-биле кожа бир улуг плакат бар. Ында бир хөрөөжен кижи сүттү кочалдып бир саваже хүлүмзүреп куду турар Ол чуруктуң адаанда тывалап мынчаар бижээн. «Күрүнеге эштти, сүттү, саржагны, дүктү, тарааны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын хөйнү берээлицер. Эң чоокку чылларда эт, сүт, саржаг бүдүрер талазы-биле АКШ-ты чыпшыр четкеш, әртәлицер!»

Дараазында ханада номнарның улуг витриназы бар. Олар кончуг чараш кылдыр чыскаай салдынган болгаш ында колдуунда тыва дылда номнар кончуг хөй. Ылангыя «Мыйыстыг бода мал», «Үш чыл хуусаалыг агрозоотехника курстары» деп номнар, «Тыванын хойжуларының библиотеказы», И. В. Долгобородовтуң «Мал ажылының фермазында учет» деп ному болгаш ооңдаа өске. Ол-ла номнарның аразында М. Шолоховтуң «Аңдарган күр чери», С. Бабаевскийниң «Чер кырында чырык» деп ному база политиктиг болгаш чечен чогаалдың өске-даа номнары-ла хөй.

Колхозтуң зоотехниги эш Конгар малчыннарның зоотехниктиг өөредилгезин әки организастап турар. Инекти кажан әдериштирген болза ол кажан барып бызаалаарының графиктерин тодаргай бижээш, олда кызыл булунда азып каан.

Ол сүт-бараан фермазында агитлисток чогуур өйүнде үнүп турар. 1957 чылда бир саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1600 литр сүт саап алган саанчы Х. Чаш, база 1500 литр сүт саап алган О. Севильбаа болгаш өске-даа мурнакчыларның дугайын ол агитлистокта үргүлчү чырыдып турар. Чадаананың № 1 ортумак школазының өөреникчилери чоокта чаа ол фермага экскурсиялап чораан, агитлистоктуң тускай номерин үндүргеш, ферма дугайында боттарының саналларын ында бижээннер.

Кызыл булуң әргелекчизи Ооржак Шураның чугаазын өзүгаар алырга, аная солун номчулгазы, беседа үргүлчү болуп турар. Ол ышкаш ферманың малчыннары кызыл булунда бар литератураларны хөй-хөй-биле ап номчуп турарлар.

Чуруктарда: Үстүнде, фермаың үчүтчиги эш Мыныя саанчыларга кызыл булунда солун номчуп орары. Адаанда: Кызыл булуң әргелекчизи Ооржак Шураның кызыл булунда агитхуудустуң әзлчеглиг номерин үндүрүп турары.

Сөөм Д. Байыр-оолдуу, фото В. Лутковтуу.

Сөөлгү дөрт чылдарда тыванын үлетпүрүнүң хөгжээни болгаш ооц моон соңгааргы сорулгалары

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүсетпишаан, Тыва областың ажылчы чоннары партия болгаш чазактың улуг дузаламчызынга база хүн-бүрүдеги сагыш салыышкынынга даянмышаан, үлетпүрү, транспорту болгаш энергетиканы хөгжүдер талазы-биле өрткен дөрт чылдарның дургузунда, тодаргайлаарга ССРЭ-ниң Дээди Совединге 1954 чылда болган соңгулдалардан бээр бо аразында боттуг чедишкиннерни чедип алган.

Сөөлгү дөрт чылдарда ниити продукция бүдүрериниң чыл бүрүде өзүлдези СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларында айыткан деңнелди ашкан болгаш 1954 чылдагы деңнелге бодаарга 129 хуу өзүлделиг болган. Ылангыя үлетпүрүнүң дараазындагы адырлары: тулуг материалдарының белеткели 1953 чылдазы-биле деңнээрге өрткен чылын 200 хуу, электроэнергия ажылдап алыры—1,5 катап, адилелдиң эт-херекселдерин бүдүрери — 140 хуу, тулуг ыяжын бүдүрүп үндүрери болгаш ыяш материалдарны болбаазырадып кылыры — 160 хуу, автомобиль транспортунуң боттандырып турары чүк сөөртүүлгези—үш ажыг катап өзүлделиг болган. Амгы үеде областың барык бүгү районнарының төптери-биле пассажирлер аргыжар автобус харылзаазын тургускан.

Ниити болгаш бараанның продукцияны бүдүрүп үндүрериниң хемчээлиниң көөдээни-биле чергелештир, механизацияны үлетпүрүнү, тудугнуң бүгү-ле адырларынга калбарттып нептереткен, ооц түүнелинде бүдүрүлге черлериниң ажылчыннарының күш-ажылының байдалдары дыка әкижээн. Чижээ, дааранылга комбинадының цехтеринге чоокка чедир бүдүрүлге чорудулгаларын хол-биле боттандырып турган, а амгы үеде дааранылкчыларның, бижикчыларның болгаш өске-даа ажылчыннарның күш-ажылын колдуунда бүрүн механизастаан. Кызылдың

Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш боттарывыстың бадылаашкыннарывысты берээлиңер

Михаил Алексеевич Яснов

ССРЭ-нин Дээди Совединин Националдар Совединин депутадынга Иркутскининг № 24 сонгулда округунун талазы-биле кандидат

Михаил Алексеевич Яснов 1906 чылда Москва областың Озерский районунуң Горы суурунга төрүттүнген. Бодунуң күш-ажылчы амыдыралын 1918 чылда эгелээн. Чер ажылының улус комиссариадының Москвада складының, Землячка аттыг алгы заводунуң ажылчыны болуп ажылдап чораан. Москваның бирги университединиң чанында рабфакты ол-ла үеде доозуп алган. Партияга 1925 чылда кирген.

1928—1930 чылдарда Кызыл Армияның хүрээлеңинге турган. Армияның хүрээлеңинден ээп чанып келгеш, Москва хоорайның тудуг организацияларынга харыысалгалыг элээн каш албан дужаалдарга ажылдап турган.

1938 чылда ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Совединин күүскомунуң даргазының оралакчызынга соңгуттурган, а 1950 чылдан 1956 чылга чедир Моссоветтиң күүскомунуң даргазынга, ооң сөөлүнде — РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазынга ажылдаан.

Амгы үеде эш М. А. Яснов РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының бирги оралакчызында ажылдап турар. Эш Яснов ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң депутады, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң кежигүнү, СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң кежигүнү.

Социалистиг Төрээн чуртунуң болгаш совет улустуң мурнунга ачыхавыяалыг болганы дээш Михаил Алексеевич Яснов Ленин ордени-биле, Күш-ажылчы Кызыл Тук болгаш Кызыл Сылдыс орденнери-биле база медальдар-биле шаңнаттырган.

Михаил Алексеевич Яснов—ССРЭ-ниң Дээди Совединин депутадынга төлептиг кандидат.

Эрткен чылдың дуржулгазын быжыглаар

Барыын-Хемчик районунуң «Кызыл тараачын» колхозунуң хову бригадазының ажыл-ишчилери эрткен чылын үш аңгы звено болуп үзүлгеш, тараның чайгы суггарылгазын чорудуп чайлаан.

Звеноларның иштинден Монгуш Седенге удурткан звенонуң кежигүннери тараа суггарылгазынга онза шылгараан. Олар тараның чайгы суггарылгазын эки чорутканының түннелинде 72 гектар тараның чамдык участоктарының гектар бүрүзүнден 16, а чамдыызындан 22 центнер, ниитизи-биле гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 19 центнер дүжүттү ажаап алган.

Эш Седеннің звенозунуң чедишкиннинг көргүзүглери болза бир өвес тараның чайгы суггарылгазын эки организастаар болза гектар бүрүзүнден колхоз 20—22 центнер дүжүттү ажаап ап болурун көргүзүп турар. Ынчангаш колхоз баштаар чери, хову бригадазы эш Седеннің звенозунуң дуржулгазын хову бригадазынга улам быжыглап, бо чылын бедик дүжүт дээш демиселди улам күштелдирери чугула.

Р. ОЧУР-ООЛ.

Баштайгы базым

Буулар Серенмаа Кызылдың башкы училищелин дооскаш-ла Чөөн-Хемчик районунуң Хорум-Даг ортумак школазынга ажылдап эгелээн. Чаштарга алфавитти өөретпишаан, сөстер тургузарынга чаңчыктырары ындыг-ла белен өвес ажыл. Баштайгы кичээлдерге башкы төвлдеп, кичээлди эрттирерин планнап алаа-даа шак четпейн баар азы шак арта бээр турган. Серенмаа ол дораан-на үр чылдарда ажылдаан дужулгалыг башкыларга барып, оларның дузазынга даянып турар апарган.

Аныяк башкы Буулар Серенмааның бодунуң ажылынга кызымаан бир-ле дугаарында мындыг чижек көргүзүп турар. Бо өөредилге чылының бирги чартыында ооң классының өөредилге шынары 100 хуу болган. Монгуш Эртине, Ховалыг Леня, Ооржак Коля болгаш оон-даа өскелер үүгле «бешке» өөренгеннер.

Ада-иелер-биле үргүлчү харылзажыл, оларны кичээлдерге чалап олуртуп турарын база хоочун башкылар сүмелээн. Серенмаа ада-иелер-биле өөреникчилериң хуралын ийи удаа эрттирген. «Күш-ажылды хүндүлээри», «Ада-иелер уругларын кичээлге канчаар белеткээрил», «Уругларны, бичии уругларны хүндүлээри» болгаш оон-даа өске темаларга беседаларны чоруткан. Чамдык М. Комбу, Х. Адышаа, М. Сагыылай дээн ышкаш идепкейлиг ада-иелериң дузазынга аныяк башкы база даянып турар.

М. МЫРТЫК-ООЛ.

Колхозка дузаламчы

Эрзин районунуң төвү — Эрзин суурунуң ажылчын албан-хаакчыларының талазындан боттарының эки-туразы-биле шеф чурумун ёзугаар колхозтарга улуг дузаламчыны көргүзүп келген.

Район төвүнүң чамдык албан организацияларының коллективтери ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга аддар кылдыр «Кызыл сылдыс» колхозка 500 баш хойга бо чылын тудар даш кажаа тудуунга хереглээр 74 кубометр тудуг дажын чаңгыс хүн иштинде белеткээш, тудуг шөлүнде дүжүрген. Аныа шагдаа салбырының, райкүүскомнуң, райпонуң, партия райкомунуң ажылдакчылары онза идепкейлиг ажылдаан.

К. САЛЫЫ.

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ БИЖИП ТУРАРЫ

Өөвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң хойжузу Санчай-оол баштайгы хураганнаан 162 хоюнуң хураганнарын менди ажаап алган. Чайлаанга кажаа тудар дээш 300 чиңге ыяшты кезип сөөрткеш, 180-ни база кезип алган.

О. ЛЕК.

* * *

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Мзадыр» колхозунуң хойжулары Килчеңниң, Серенниң коданында чаа төрүттүнген 240 чаш хураганнар эки доругуп турар.

М. ДАДАР-ООЛ.

* * *

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң тудуг бригадазы чаа гараж тудуун доозуп, ажыглалга киирген. Гараж тударынга ажылдап турган тудугжулар Өнер-оол, Давыдык, Дамба-Доржу, Куду, Чүлдүм олар хүн онаалдазын 150—175 хуу күүседип турганнар.

Х. КАРА-ООЛ.

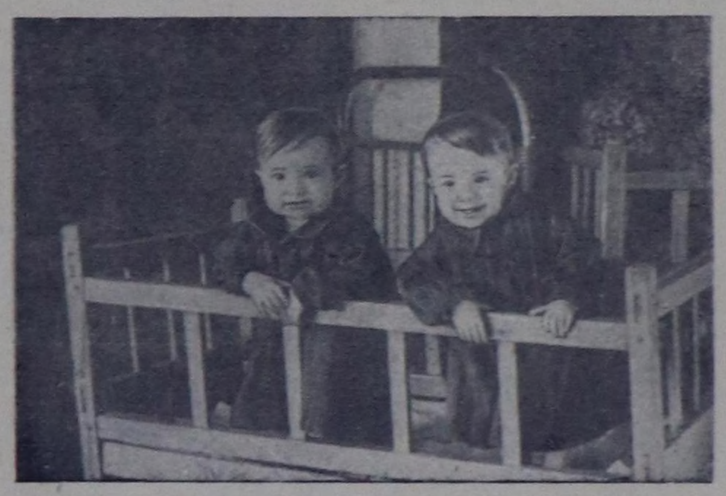

1957 чылдың февраль 23-те — Совет Армияның 39 чыл болганының оюнда. Сүт-Хөл районнуң белеткел конторазының улуг бухгалтери Пикевич ийис уруглар божаан. Оларга Сергей, Олег деп аттарны берген. Олар кадык-чаагай өзүп турар болгаш Совет Армияның 40 чыл оюнун хүнүнде 1 — 1 хар харлааннар.

Чурукта: Сергей Пикевич (солагай талазында) болгаш Олег Пикевич.

Сөзү болгаш фотозу Хертек Агбаанныы.

Техниканы чөп ажыглаар

(РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАРДАН ДОПЧУЛАЛ)

Областың чамдык колхозтарында болгаш районнар төптериниде электростанциялары үзүктелиишкиннг ажылдап, ажыл-агыйның механизастаттынган адырларын болгаш чурттакчыларны электри энергиязы-биле хандырбайн турарының дугайында, номчукчуларның чагаалары редакцияга хөй-биле кээп турар.

Улуг-Хем райондан эш Д. Дортуй-ооллуң бижээни ооллы. «СЭКП XX съездизи» кедээ ажыл-агый артели районда ажыл-агыйы элээн сайыраан колхозтарның биреэзи. Ындыг болза-даа колхозтуң электростанциязы артельдің ажыл-агыйының чамдык механизастаткан будурулгелерин электри энергиязы-биле доктаамал өвес хандырып турар. Электри күжү-биле ажылдаар далган дээрбези, пилорама, шанда тургускан механизмнер доктаамал өвес ажылдап, ажылга саатты болуп келген.

Пилорама эрткен чылда-даа, ам-даа электростанция багай ажылдап, электри энергиязын үзүктелиишкиннг берип келгениден тудуг бригадазын дилген материаллар-биле долу өвес хандырып келген, колхозта крышазы, кладовказы чок бажыннар дыка хөй. Оон ангыда будуглар шала кылдынар чорук колхозта үргүлчүлеп турар. Ол ышкаш далган дээрбези чамдык үеде ажылдавайн баар, колхозчулар кызыл-тасты соктап чиир чоруктар база бар.

Мындыг байдал ол-ла районнуң «Улуг-Хая» колхозунда бар болуп, артельдің ажылынга шаптык болуп турарын эш С. Донган бижээн.

Таңды районнуң «Найырал» колхозунуң электростанциязы эрткен чылдың ноябрь айдан бээр ажылдаваанын эш К. Хомушку бижип турар. Станция ажылдаваанындан колхозтуң ажыл-агыйында ажыглаттынып турар механизмнер аваа турар апаргаш. Электростанцияның ажылдавайн турарының чылдагааны болза механик, одакчы чогунда.

Өөвүр районнуң Хандагайты суурда электростанция албан организация черлерин, чурттакчыларны электри чырыы-биле багай хандырып турарын эш О. Дарыма бижээн.

Эш Дарыманың бижип турары болза, эрткен чылын электростанция чыл дургузунда ажылдаваан, ам база-ла суурга чырык бербейн турар. Электростанцияны доктаамал ажылдадып, албан организация черлерин болгаш чурттакчыларны чырыы-биле хандырар дугайында Хандагайты кедээ Совет, райкүүском хемчег албайн келген.

Электростанцияның ажылдавайн турарының кол чылдагааны болза, ону техниканы билир кадрлар-биле хандырбайн турарында. Станцияга киирип ап турар ажылчыннар техниканы эки билбес, мурнунда будурулгелерге ажылдап чораан үндүрткен, ажылга харыысалга чок кижилер болгулаар.

Уттундурган айтырыг

Колхозтуң ажыл-агыйын улам хөгжүдерде колхозчу бүрүзү агро-зоотехнияның бөдүүн билиглерин билири чугула. Ындыг болза-даа Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» колхозунга бо ажыл организастаттынмайн келген.

Артель туруп келгенден бээр чыл-чылда-ла агро-зоотехниктиг бөлгүмнерни тургузуп келген болза-даа түңнел чок болуп келген. Бөлгүмнерге башкылаары-биле томуйлаткан башкылар кичээлдерни үзүп, оларга өөренизиг дээш даңызга киирген колхозчулар кичээлдерге келбес турганнар. Ынчангаш колхоз баштаар черинің үндүрген шиитпирлери күүселде чок арттып баар турган.

Амгы үеде колхозта агро-зоотехниктиг бөлгүмнер тургустунмаан. Колхоз баштаар черинің даргазы эш Даваа, колхозта партия организациязының секретары эш Марташ агро-зоотехниктиг бөлгүмнерни тургузуп, колхозчуларга агро-зоотехнияның бөдүүн билиглерин бээр талазы-биле кичээнгей салбайн турарлар. Колхозтуң тускай эртемниглериниде база-ла сагыш салбас чоруктар бар.

Бо уттундурган айтырыгже колхоз баштаар чери, колхозта партия организациязы болгаш кедээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери кичээнгейин салыр ёй болган.

Д. САМБУ.

Одаар ыяш белеткели

Улуг-Хем районнуң Алдыы-Шыныа эге школазы келир чылын одаары-биле 200 кубометр ыяш белеткеп алыр планныг. Школаның эргелекчизи В. Сагды Ленин аттыг колхозтуң баштаар чери-биле болгаш кедээ Совет-биле кереэ чарган. Школага одаар ыяш белеткээри-биле колхозтуң № 2 бригадазындан 10 кижи составтыг тускай звенону чоруткан. Олар 170 кубометр токпакты школа чанында эккеп хап каанар.

К. АНАЙ-ООЛ.

Бижик бөлгүмүн организастаар

Барыын-Хемчик районнуң Аянгаты сумузунда бижик билбес болгаш биче билирлерниң саны хөй. Бижик бөлгүмүн организастаар дугайында райкүүском кедээ Советке (даргазы М. Агбаан) каш удаа айтыышкыннарны берген. Ынчалзадаа амдыгаа чедир бижик бөлгүмү тургустунмаан. Бо ажылче районо (эргелекчизи Өлчей) кандыг-даа кичээнгей салбайн турарын демдеглээр херек.

С. САЙЫН-БЕЛЕК.

Ажыл-агыйның хожудап турар адырларынче кичээнгей салыр

(БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДА «БОЛЬШЕВИК» КОЛХОЗТУҢ ОТЧЕТТУГ ХУРАЛЫНДАН)

1. ЧАМДЫК ТҮННЕЛДЕР

Колхоз даргазы эш Чавыдак бодунуң отчёт илеткелинге артельдің, ооң бригадаларының болгаш фермаларының 1957 чылда кылган ажылдарының түннелдерин коя чок, бот-шүгүмүүлелдиг байдал-биле чугаалап, мурнакчыларның аттарын адап, сан-чурагайларны көргүзүп турган болгаш хуралдың киржикчи бүрүзү аңза улуг болгаш чоок херектиг—бодунуң төрээн колхозунуң хөгжүлдезинің дугайында чугаа болуп турарын ханыза-биле медереп билип турган.

Колхоз 1956 чылга бодаарга, 1957 чылда бир инектен сүт саап алырын 59,9 хуу көвүдеткен. Ылаңгыя 1957 чылда күрүнеге эзт дужаалгазын 100,7 хуу, сүттүүн—102,3 хуу күүседкен. Мурнакчы саанчылар: Хомушку Дакыр болунга быжыглаан 10 инектен 10203 литр, Саяа Докпак 12 инектен 10857 литр сүттү саап алганнар. Дүк кыргылдазын алырга, 1956 чылда бир хойдан 1,67 килограмм дүк алган турда 1957 чылда 1,76 килограммны алган.

Колхозчуларның кызымаккай күш-ажылының түннелинде тараа культураларының гектар бүрүзүнден 12 центнер дүжүттү алыр планныг тургаш, 13,4 центнерни алган, ооң иштинде эң үнелиг культура—кызыл-тасты 16,7 центнерни алган. Ынчаарга суггатчы Х. Докпак-оол бодунга быжыглаттынган 37 га тараазын ийи улаа өйүнде эки шынарлыг суггаргаш, га бүрүзүнден 19 центнер, база ол ышкаш суггатчылар С. Шура, С. Сюрюн, О. Бишпек олар 14-тен 18 чедир центнер дүжүттү алырын хандырганнар.

Колхозтуң акша орулгазы 1956 чылда 580 мүң ажыг рубль болган болза, 1957 чылда ол 703 мүн ажыг рубль четкен.

Колхозчуларга күш-хүнүнүң төлевириниң хемчээли өскен. Бир күш-хүнүнге 1956 чылда 1,3 килограмм тараа болгаш 1,3 рубль берген турган болза 1957 чылда ол 3 килограмм тараа болгаш 2,7 рубль болган.

Бо бүгү чедишкиннер болза, ниитиниң күш-ажылын колхозчулар шын көрүп турарындан болган. Колхозчу бүрүзүнде ажыл-ишчи чорук, ээ мен деп көрүп сеткиир чорук бедээн.

2. КОЛХОЗЧУЛАРНЫҢ ҮНҮ

Эрткен ажыл-агый чылында күш-ажылчы хөй типилгелер бар болган. Ынчалзадаа отчёттуг хуралдың киржикчилери четпестерге, шиитпирлеттинмээн айтырыгларже улуг кичээнгей салып турганнар. Ылып алган үүлдериис—ол үүгле ажылдың эгези-дир деп бодал талазы-биле бүгү кижилер чаңгыс аай болганнар. Улам бурушгаарлар, курлавырларны дилээр херек.

— Артельдің баштаар чери моон соңгаар мал ажылынче кичээнгейни улгаттырар херек,— деп колхозчу Х. Семис-оол чугаалаан.— Малдың уксаазын сайзырадырының талазы-биле хемчеглер четпес алдынып турар. Хойлар талазы-биле алырга, ылаңгыя мериное, каракуль болгаш чурт иштиниң хойлары холумак чоруп турар. Оларны уксаа аайы-биле аңгылап үзерин дарый боттандырар херек. Мыйыстыг бода малдың эткир, сүткүр болурунуң угланыышкынынче кичээнгей салдынмайн турар.

Бо саналдың шыннаы күштүг. Колхозка 1957 чылда хөй, өшкүдеп 315 баш өлген (ооң 260-ны чаш төл). Ылаңгыя хөй, өшкүнүң чаш төлүнүң өлүп турарының бир кол чылдагааны болза оларның эртенги болгаш кежээки чемгерилгезинің аразының улуг үзүктелиг болуп турарында. Оон ынай сиген хандызы ижиртир хемчеглерни албайн турар. Бо чүүлдер чаш аная, хураганның быжыгарынга улуг ужур-дузалыг.

Мал чемин белеткээринге кичээнгейни кошкак салып турар. Сиген кезилдезинің планын колхоз чүгле 42 хуу күүседкен. Үнелиг культура — кукуруузаны херекке албайн турар. Кукуруза тарыырының планын 66 хуу күүседкен бис дээринден өске эш Чавыдак бодунуң илеткелинге чугаалаар чүве тыппаан. Малдың кызыраар, ара төрүүр чоруу ам-даа бар. Шээр малдан 230 баш ара төрээн. Бо талазы-биле мал эмчилери Лопсан, Бөлан-оол, зоотехник Юдина олар ажылын кошкатканнар дээрзин санал бергеннер шыңгыызы-биле шүгүмүүлээннер.

Колхозта өң хожудап турар адырлар хаван болгаш куш ажылы болуп турар. 198 хаван оолдарындан 63 өлген. Хаваннарның хорап турарының бир кол чылдагааны болза оларны шык черде тудуп турары болур. Ооң түннелинде оларның өткектеп аарыыр чоруу бар болуп турар. Минералдыг немелде чемгерилге-биле оларны хандырбайн турар. Ооң ужурунда төрүүр бир хавандан 12 хаван оолдарын алыр тургаш, чүгле 5—6 хаван оолдарын алган. Ынчангаш хаван эдиндеп киирип алыр орулга 1956 чылга бодаарга оон ыракта эвээш болган.

Буш ажылы тергиин багай тургустунган. Инкубатор станциязынлан алган 2019 дагаа оолдарындан ам херек кырында чүгле 403 арткан, өскелери өлүүлээн. Ынчаарга бир дагаадан 60 чуурга алыр планныг тургаш, чүгле 43-түү алган. Моон мындыг болганының чылдагааны болза, оларны янзы-бүрү чем-биле хандырбааны болур. Буштар минералдыг чемгерилге талазы-биле ашта туруп турарлар. Оон аңгыда, арга турда-ла, эзт-сөөкту далганнай дээрбеләәш оларны чемгерер болгаш оондаа өске аргаларны хереглевейн турган. А. Халбың колхозтуң баштаар черин бо талазы-биле шыңгыы шүгүмүүлеп, бо дугайында колхозтуң каражалыг болганын тодаргайлап чугаалаан.

Тараа дүжүдүнүң талазы-биле 1957 чылда элээн чедишкиннинг болган болзадаа, хову ажылының талазы-биле улуг четпестер ам-даа барын санал бергеннер айтып турганнар. Бол четпес чүве болза хову ажылындан 489 мүн ажыг рубльдің орулгазын алыр тургаш, ону чүгле 23,4 хуу кылдыр күүседкени болур. Суггатты тарылга мурнунда чүгле 320 хире гектар черге чоруткан (тараан ниити тараа культуралары 1160 га) болгаш бирги суггатты чорутпаан, а ийиги суггатты орайтаткан үүл бар. Тарааны чайын чашпаадан арыглаар ажыл чоруттунмаан. Чижээлээрге, Улуг-Хову деп черге тараан чинге-тарааны бок үнүш үглээни-биле күскү ажаап алышкында улуг чидиригли болган. Чазын буга казарын орайтаткан болгаш арыктарны суггат доозулгуже чедир аштаар ужурга таваржып турган.

Хову ажылында хожудап турар алыр болза картофель болгаш ногаа ажылы болуп турар. Ылаңгыя картофель үрезинин садып алырынга, ону сөөрттүрүнге болгаш ону ажылдап кылырынга чарыгдаттынган күш-хүнүнге 70 ажыг мүн рубль үнген турда, ону күзүн ажаагаш, оон алган орулгазы деңгүп-ле 30 ажыг мүн рубль болган. Ынчаарга бир гадан 130 центнер картофель алыр планныг тургаш, чүгле 27,2 центнерни алган. Моон мындыг болганының чылдагааны болза картофельдың чайын хөмер ажылды орайтатканы болур.

— Мал-даа, чер-даа ажылдарының талазы-биле бо четпестерниң болуп турарының бир чылдагааны болза агро-зоотехния талазы-биле өөредилгениң чоруваастаанында,— деп Х. Хомушку чугаалаан.— Бурстүн ажылы үзүлбейн чоруп келген болза хөй кижилер ону ам доозуп алган турар ийик.

Чеден харже бар чыдар колхозчу Бачый ирей болгаш ескелер-даа тудуг ажылында четпестерни шыңгыы шүгүмчүлээннер. Тудуг ыяжы кезер черде кескен ыяштарны көөр болза, ында тудугга хереглеттинер ыяштар ховар, оларның чүгле 30 хире хуузун тудугга ажыглап болур. Кескен ыяштарның ишти хос, ыргак азы чинге болгулаары хөй. Колхозтуң баштаар чери бо талазы-биле хынала чорутпаан. Чамдык бажыңнарны багай шынарлыг ыяштар-биле тутканындан өрте үрелип турар үүл база бар.

Чурталганың чаңгыс аай хевирлиг 60 бажыңнарын эрткен чылын тудар тургаш чүгле 45-ти дооскан. Туттунган чамдык бажыңнарның шынары куду: крышалары, суугулары, анмаарлары чок болуп турар. Чамдык бажыңнарның кертиктери хос, кырында довурак чок, база чазаныр черге курган ыяш чок болганы-биле өнсти ажыл чокка тургузуп турган дээрзин колхозчу Х. Делгер чугаалаан. Туулбу будурулгези чок болгаш туулбуну өске черлерден садып алыр ужурга таваржып турар.

Колхозтуң ревизия комиссиязының даргазы Х. Шагдыр колхозтуң сан-хөө ажылында четпестерни илереткен. Колхоз болза 1957 чылда 1046492 рубльдің орулгазын киирип алыр тургаш, ону чүгле 67,1 хуу күүседкен. Чер ажылынче кичээнгейни багай организастаанындан, хаван, куш ажылы, картофель, ногаа дээн ышкаш ажылдың ол адырларынче багай сагыш салып турганындан бо четпес чорук болган. Ажылдың бо хожудап турар адырларынче моон соңгаар улуг кичээнгей салыры негеттинип турар.

Күш-ажылды организастаар талазы-биле улуг четпестер барын санал бергеннер айтып турганнар. Күш-хүннериниң минимумун 60 кижи күүсетпээн. Ылаңгыя Сыргымай, Долума, Дываш, Сурат дээн ышкаш чалгаалар ийи чыл улаштыр ажыл кылбааннар. Колхозтуң баштаар чери, ооң даргазы эш Чавыдак ындыларга удур демиселди кошкак чоруткан.

Колхозтуң баштаар чери, ылаңгыя эш Чавыдак колхозчуларның амыдырал-чурталгазынче багай сагыш салып турарын колхозчулар чугаалап турганнар. Кодан участоктарын тургузарынга дуза көргүзер талазы-биле ажыл багай. Инээ чок хөй өрегелер туруп турда, мал тыптынар дугайында оларга дузалаарының хемчээн албайн келген.

МТС-тиң ажылында четпестерни база санал бергеннер илередип турганнар Трактористерниң талазындан черни оргаландыр андарар, тракторлар, комбайннар үр үеде ажыл чок тургулаар үүл хөй. МТС-тиң төлээлери отчёттуг хуралга чораан, чүгле колхоз биле МТС-тиң арзында керээниң күүселдезинің дугайында ыяавыла кылыр ужурлуг илеткелин кылгаш, хову ажылында, мал ажылында байдалдың дугайында боттарының саналын безин бербээннер.

3. КОЛХОЗЧУЛАРНЫҢ ХҮЛЗЭЛГЕЛЕРИ

Хуралдың киржикчилери ылаңгыя кожазы «Комсомол 30 чылы» колхозту социалистиг чарышка кыйгырбышаан, дараазында хүлзэлгелерни алганнар: мал ажылының талазы-биле — малдың баш санын өстүрүп чедип албышаан, төрүүр 100 инек бүрүзүнден 100 бызааларны, 100 бе бүрүзүнден—85 кулуннарны, төрүүр 100 баш хой, өшкү бүрүзүнден—101 баш анай, хураганнарны, хаван бүрүзүнден 18 хаван оолдарын алыр; саар инек бүрүзүнден 1000 литр сүттү саап алыр, 2600 тонна сигенни белеткээр, 1200 тонна силосту салыр. Чер ажылының талазы-биле—часкы тарылганы 8 ажыл хүнүнде доозар, 200 га күр болгаш курукканы чер-ни шиңгээдип алыр, суггаттыг черниң га бүрүзүнден 18 центнер, ниити тараа культураларындан 14 центнер дүжүттү алыр, 600 га черниң тараазын аңгылап ажаарының аргазы-биле ажаап алыр, күскү ажаап алышкынны 25 ажыл хүнүнде доозар. База оон ынай колхозтуң суурун чаагайжыдар төлөде, чурталга бажыңнары бүрүзүнүң чанынга 6—6 ыяштарны олуртурун, өреге бүрүү кодан девискээрин херимнээрин база хүлзэнгеннер.

* * *

Отчёттуг хурал колхоз баштаар черинің ажылын ортумак деп демдеглээш, үстүнде айыткан четпестерни үзүткээр, колхоз будурулгезинге чаа-чаа чедишкиннерни чедип алыр талазы-биле тодаргай хемчеглерни ап, хуралдың киржикчилериниң берген даалгаларын боттуу-биле күүседирин колхозтуң баштаар черинге даасканнар.

С. САМБА-ЛЮНДУП.

Делегей БАЙДАЛЫНЫҢ дорчулалы

ҮЕ-ШАГНЫҢ НЕГЕЛДЕЗИ

«Атом чок» зонаны Төп Европага тургузар дугайында айтырыгның талазы-биле Совет чазактың медеглели бүгү чурттарда хөй-ниитиниң кичээнгейин хаара туткан болгаш миллион-миллион кижилерниң изиг түүлдүгүнүүшкүнүн боллурган. «Атом чок» зонаны тургузар дугайында польша саналды ССРЭ-ниң деткээнин чазагай тура-соруктуң кижилери делегей байдалын кадыкшыдар дугайында бистиң чуртувустуң сагыш салышкынының чаа илерели база атомнуг дайынның кызаныышкынындан кижи төрелгетенни камгалаар дээш, ядролуг чепсекти хоруглаары дээш улустарның улам-на өзүп турар шимчээшкининге салышкын кылдыр көрүп турар.

Американың «Уорлд полл» дээр хөй-ниитиниң санал-оналын шинчилээр институттуң сан-медээлерин өзугаар алырга, атомнуг болгаш водородтуг бомбаларның шенелделерин соксадыр дээр чорукту саналын алган кижилерниң Францияда 76 хуузу, ГФР-де болгаш Австрияда—70, Японияда—67, Швецияда—66 хуузу деткээн. Чаала британ ортулуктарга хөделиишкиннің ортумак ыракшылыг ужугар ракеталарның америк базаларын туруттарынга идиг берип турар Англияны ядролуг чепсекке улур демисел улам-на калбарып турар. Америк ракеталаргы базаларга удурланышкынының массалыг митингилери бүгү чуртта эрттип турар. Чүгле февраль 17-де безин Лондонга ындыг митингилерге 5 муң ажыг кижи киришкен. Ракеталыг базаларга удурланышкынның резолюцияларын алгаш хөй организациялар база хүлээп алган.

Атомнуг чепсекти эндере бүдүрериниге улур шимчээшкин өске-даа чуртларда база калбарып турар. Чуртка ракеталыг базаларны тургузарынга удурланышкынының негелде бижиниң адаанга ат салышкынынарын чыыр талазы-биле Францияда кампания чоруп турар. «Франциянның чонунуң аажок хөй нуруузу ядролуг авантюраларны өжөннешкек көрүп турар» деп «Либерасьон» бижээн. Ракеталыг-атомнуг базаларны тургузарынга удур Италияда массалыг чыскаалдар эрттин турар. Ядролуг чепсектиг америк базаларынга удур Барыын Германияда социал-демократтыг партия, профэвиледдери болгаш ажылчы чоннарның өске-даа чамдык организациялары демисежип турар. Атом-биле октаан ракеталарны салып үндүрер черлерни чуртунга тургузарының планнарын Бельгияда саналып алган чонуң 74 хуузу бак көрген.

Европаның чонунуң аажок хөй нуруузу америк атомнуг базаларга удур. ядролуг чепсекти шенээрин болгаш бүдүрериниг хоруглаар дээш демисежип турар.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектен хостуг зонаны Төп Европага тургузарын Европа чурттарының калбак хөй-ниитизи шиитпирлиг деткип турар. НАТО чурттарының болгаш Варшава керээзинің киржикчилериниң чепсектиг күштери ботботтарынга шуут удурланышкак турып турар ол районга тайбыңны хандырарынче боттуг базым болуп турар ол саналды Польша, Чехословакия, Герман Демократтыг Республика деткип үндүрген. ГДР-ниң, Швециянның, Данияның, Норвегияның, Финляндияның хөй-ниитизи ол саналды чүүлдүгээнген. «Атомнуг чепсектен хостуг азы чепсээн дүжүрген зонаны Европага тургузар дугайында санал чугаалажып көөрүнге төлептиг үнелиг болдал болуп турар деп бодаар мен» деп Норвегия парламентизиниң даштыкы политика комитединиң даргазы Ф. Му чоокта чаа медеглээн. «Атом чок» зонаны тургузарының идеязын Германияның Федеративтиг Республиказында социал-демократтыг болгаш хостуг демократтыг партиялар, а ол ышкаш хөй-хөй депшилгелиг буржуаз ажылдакчылар таарымчалыг кылдыр көрүп турар.

АКШ-тың, Англияның, Германияның Федеративтиг Республиказының чагырыкчы бөлүктери «атом чок» зонаны тургузар дугайында саналдарга хамаарыштыр еске турушту өөлеп алганнар. Ол-ла айтырыгга хамаарышкан бүгү-ле саналдарга «хоржок» деп харыылаарынга Вашингтонда, Боонда далажып, ону чүге багай көрүп турарын тайылбырлаарын безин ораллашпайн турар.

Барыын чүктүң чагырыкчы бөлүктериниң туружу тайбыңга ынакшылдыг бүгү хөй-ниитиниң таарымнас чоруун хайныктырган. Барыын Европада атомнуг базалар тургузарының америк планнарын буруу шаап турар деп америк парлалга безин демеглээн.

Тайбыңче болгаш атомнуг дайынның кызаныышкынындан кижи төрелгетенни камгалаарынче улустарның чүткүлү үешагның улам-на улуг негелдези болуп бар чыдар. Ол шимчээшкинни империалистиг күштер кайы хире-даа моондактаза оларның оозу чайлаш чок буурап дүжер.

АРАБ ЧУРТТАРНЫҢ УЛУСТАРЫНЫҢ АМЫДЫРАЛЫНДА ЧУГУЛА БОЛУУШКУН

Араб Чөөн чүкте чугула болуушкун белген: Египеттиң болгаш Сирияның чаңгыс аай күрүне кылдыр эки-тура-биле каттышканының түңнелинде Каттышкан араб республика тургустунган.

Каттышкан араб күрүне демократтыг, хамаарышпас, бот-эргелиг күрүне болуп турар деп оон түр конституциязының 1-ги үүлүнде чугаалап турар. Ында хоойлу үндүрер эрге-чагырга парламентиге—нацисал хуралга хамаржып турар. Каттышкан араб республиканың президентизи оон чазаан база баштаар. Египеткe-даа, Сирияга-даа күүсекчи советтер тургустунар, олар чер-черниң административтиг органнарының ролюн ойнаар. Каттышкан араб республикага даштыкы херектериниң болгаш камгалалдың чаңгыс аай министерстволары организастаттынар, чепсектиг күштериниң ниити командылалы тургустунар.

Египеттиң болгаш Сирияның, а ол ышкаш өске-даа бүгү араб чурттарының улустары Каттышкан араб республиканың тургустунганын сеткил ханыышкын-биле уткаан болгаш ону күштүг болгаш хамаарышпас араб күрүнени организастаарының эгези кылдыр көрүп турар. Ол күрүне бодунуң организациязының амгы чадазында безин барык 24 миллион кижини каттыштырып турар болгаш 1165 муң дөрбелчин метр девискээрни өөлеп турар. Каттышкан ийи күрүнелер шапкын көдүрүүшкүнүү чурттап эрттирип турар: Египет 1952 чылдың антиимпериалистиг революциязының соонда, Сирия ол чурттуң хамаарышпас чоруунче америк колонизаторларның кыжаныышкыннарын ажып эрткенинің соонда ындыг шапкын көдүрүүшкүн болу бергени ол. Бир эвес Египет биле Сирия хамаарышпас чорукту чедип албаан болза, олар ам хостуг каттыжыышкынны чорудуп шыдавас турган ийик деп араб чурттарының парлалгазы онзалап демдеглеп турар.

Хамаарышпас ийи араб күрүнелериниң Каттышкан араб республика кылдыр каттышканы оларның улам ынай күштелирин айтып, боттарының хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаар арганы оларга хандырып турар. Оларны улам-на кулданып алыр дээш империалистиг күрүнелер болза шаанда араб улустарының каттыжыышкынче түткүлүн боттарынга таарыштыр ажыглаарын кашдаа уламдаа ораллашкан. Чижээлээрге, «улуг Сирия» дижириниң дайын сөөлүндеги англи планы, а оон соонда «чаагай кежиктиг чартык ай» дижириниң планы (Сирияны Ирак-биле каттыштырарының планы) тургулааны биллингир болгай. Ол планнар болза араб чурттарда национал-хосталгалыг шимчээшкинни балар сорулганы салып турган, ынчангаш оларның буурап дүшкенинде кижи кайгаар чүве чок. Ынчаарга ам хамаарышпас араб күрүнелериниң эки-тура каттыжыышкыны харын оларның хосталгалыг демиселиниң эрге-ажыктарынга таарыштыр болуп турар. Чогум-на харын оон ужурунда ол чүгле амыдыралчы аргалыг эвес, харын колониализмге база чаа согуушкун болуп турар.

Каттышкан араб республиканы тургусканы империалистерниң лагеринге ыдергей-ле хөөн чок болгаш таарынмас чорукту хайныктырган. Араб улустарның ол эгелээшкинин баксырадырын ораллашкаш, барының талакы күрүнелериниң пропагандазының органнары Сирия биле Египет «Москваның күткүлү-биле» каттышкан дээр аянныг хоозун чүвезин чулчуруп үнген. Ол дээрге мырыңай-да мелегей даап бодаашкын-дыр. Өске чурттарның иштики амыдыралын ССРЭ кажан-даа холгаарлап көрбээн. Оон-биле кады Сирия болгаш Египет-биле ССРЭ-ниң найыралдыг харыызаалары, а ол ышкаш оларның хамаарышпас чоруунга болгаш депшилгезинге идиг бээр деп бистиң чуртувустуң күткүлү биллингир болгай. Ол бүгү ийи чурттарның бот-эргезин быжыглаарынга, Араб Чөөн Чүкке тайбыңны камгалаарынга идиг бергени биллингир болгай. Каттышкан араб республика-биле Совет Эвилелиниң чүректиң ханызындан найыралдыг харыызаларының хөгжүлдези база ол-ла сорулгаларга бараан болур. Улустарның чаңгыс эвинин болгаш хамаарышпас чоруунуң хөрөөнге, делегейге тайбыңны быжыглаарының хөрөөнге чедиишкинни берги дег эгелээшкин бүрүзүнге бистиң чуртувус байыр чедирип, ону деткип турар.

А. ШАТИЛОВ.

Каттышкан араб республиканы тургусканы

Египетте болгаш Сирияда бадылаашкыннарның түңнели

КАИР, 22. (СЭТА). Каттышкан араб республиканы тургусканын болгаш Гамаль Абдель Насерни республиканың президентизинге соңгаанын бүгү улус чаңгыс эп-сеткилдиг деткээни-биле холбаштыр бүгүн Каирге Республика шөлүнге хөй-муң кижи киржикчилиг митинг болган.

Канчаар-даа аажок улуг шөл Каирниң чурттакчылары-биле чык долган. Анаа үстүү класстарның өөреникчилери, дээш өөредилге черлериниң студентилери, аныяктар болгаш ажылчыннар туктарлыг болгаш плакаттарлыг чыылган. Шөл туктар-биле, транспоранталар-биле болгаш лозунгулар-биле байырлал өзулуг шиметтинген. Хөй-хөй кижилерниң хоңдарында президент Насерниң портреттери.

Митингиге президент Насер, египет чазактың кежигүннери, Национал хуралдың депутаттары келгилээп. Анаа от ыышкаш тус черниң болгаш даштыкы парлалганың, радионуң база кинохрониканың хөй санныг төлөөлекчилери база киришкен.

Даштыкы херектер министри Закария Мохи эд-Дин митингини ажыткан болгаш 247 удур 6.102.128 бадылаашкыннарның хөй кезии-биле бадылаашкын түңнелинде Сирияны болгаш Египетти каттыштырарын деткээн; Каттышкан араб республиканың президентизинге Гамаль Абдель Насерни соңгаанын 265 удур 6.102.116 бадылаашкыннарның хөй кезии-биле баа деткээнин чарлаан.

ДАМАСК, 22. (СЭТА). Бүгүн Сирий улус Каттышкан араб республиканы тургусканын болгаш оон президентизинге Гамаль Абдель Насерни соңгаанын чаңгыс эп-сеткилдиг деткээн. Бадылаашкынга 1.313.070 кижи киришкен. Сирияны болгаш Египетти каттыштырары дээш 1.312.859 бадылаашкыннар; республиканың президентизинге Насерни соңгууру дээш 1.312.080 бадылаашкыннар бердинген.

Ынчангаш бадылаашкынга киришкен соңгукчуларның 99,9 хуузу Гамаль Абдель Насерни баштадыр Каттышкан араб республиканы тургусканын деткээн.

Каттышкан араб республиканың президентизинің чарлыы

КАИР, 22. (СЭТА). Каттышкан араб республиканың президентизи Гамаль Абдель Насер генерал-лейтенант Абдель Хаким Амерге Каттышкан араб республиканың маршалы атты тыпсыр дугайында база ону республиканың чепсектиг күштериниң кол командылакчызынга томуйлаар дугайында чарлык үндүрген.

Моолдан чагаа

1957 чылдың алды айда аарыгга таварышкаш, Успа аймактың эмнелгезинге экирип шыдавайн чыдырымда Тыва областың Тес-Хем эмнелгезиниң улуг эмчизи Дмитрий Федорович Фомин бодунуң чинк машиназынга Ольга Ивановна Мочульская деп эмчи-биле кады олурткаш, Самагалдай эмнелгезинге экелген.

Ол эмнелгениң арыг-шевер, культурлуун көргеш, сеткилим сергеп келген. Эмчилер болгаш эмнелгениң ажылдакчылары мени эвилең, эзлдеп хүлээп алганынга ханызы-биле өөрээн мен. Анаа 20 ажыг хонукта эмнедип турумда Дмитрий Федорович мени база-ла бодунуң машиназынга өске бир эмчи-биле кады олурткаш, Кызылче чоруткан.

Кызыл эмнелгезиниң кезип эмнээр салбырының культурлуу, ында ажылдап турар совет эмчилериниң эвилең хүлээп алыышкынны мээң сеткил-сагыжымны улам-на өөрткен.

Анаа үш ай ажыг үеним дургузунда кестирип эмнеткенимниң соолунде аарыым шуут эттинген.

Төрээн чуртумче чанып турумда эмчилер боттарының найыралдыг сестери-биле моон соңгаар мээң эки кадыкшылымны күүзеннер.

Совет эмнелгениң менээ көргүүкен улуг дузаламчызынга сеткилимниң ханызындан өөрүп четиргенимни илергейледим.

ЛОПСАН АВТА БОЛЬДЕ,
Успа аймактың Тес сумузунуң
№ 7 багыннның хамаатызы.

Удуртулганы экижидер

ЭЛ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» колхоз эрткен чылын тудуг планын чедир күүсетпээн. Ол болза, колхоз баштаар черниң ажыл-агыйжы эвес удуртулгазының түңнели болур. Эл-Бажы суурда чедир кылдыныаан, харын ажыглалга кирбейн арада бустур четкен тудуглар хөй. Чижээ, сүт-бараан фермазында улуг кажаа, 25 уруглар тургузар ясли бажыны, ооң-даа өске.

Ажылдың шак ындыг практиказындан чайлаар, тудуг ажылын боттуг удуртур талазы-биле ылангыя сөөлгү үеде элээн хемчеглерни алганын Хайракан көдээ Советтиң даргазы эш Баазан редакцияга дыңнаткан. Артель бүдүрүлгезиниң планында бо чылын чуртталганың 8 бажыңнарын, 70 инекке бир, 1500 хойга үш кажааларны, 200 тонна тараа кирер складты кылыры көрүнген. Ол ышкаш чедир кылдынмаан тудугларны база ажыглалга киирер.

Кандыг-даа ажыл-херектиң чедиишкиниг болуру анаа хынамчалыг белеткеттен болгаш организастыг удуртулгадан хамаржырын практика бүзүреткен. Амгы үеде Сенектиң Алаңгыышта 20 кижи эш Аракчаанның удуртулгазы-биле тудуг ыажы белеткен турар. Олар 1400 кубометр оңаалдаан кыска үе иштинде 800 кубометрни белеткээн, 500 кубометрни черниң агында мөөңнеп чыылдырган. Тудуг шелдериниче 2 тракторлар-биле сөөртүүн эгелеп берген, ам безин 150 ажыг кубометр тудуг ыяжын колхоз төвүнде эккеп алган.

Хуучуларның негелдезин хандырар

Улуг-Хем районнуң Баян-Колда көдээ магазинин чаартып алгыдар дугайында хуучулар ийи чыл бурунгаар айтырыгны боттарының отчёт-соңгуулдалыг хуралынга тургускан. Ол магазинни алгыдар деп шиитпирни райпо баштаар чери хүлээп алган-даа болза, хуучуларның чөптүг негелдезин амга чедир күүсетпээн.

Хуучуларның бо негелдезин Улуг-Хем райпозунуң баштаар чери хандырып, Баян-Кол магазинин алгылып чаартса чөгүүр.

К. ОЙДУП-ООЛ.

«Шынның» материалдарының изи-биле

„Доктаамал комиссияларның ажылынга удуртулганы экижидер“

Бай-Тайга районнуң Көп-Сөөк көдээ Совети (даргазы эш Онгай-оол) болдунуң организас-массалыг ажылын экижидип шыдавайн турарын илереткен, корреспонденция бо чылдың январьда үнген «Шынга» парлаттынган.

Бай-Тайга райкүүскомнуң секретары эш Седиптиң редакцияга дыңнатканы болза, көдээ Советтиң ажылынга четпестер турган, ук корреспонденцияны көдээ Советтиң сессиязынга чугаалашкаш, четпестерни узуткаар талазы-биле организастыг ажылды чоруткан.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Бажыңны долгандыр арыг-шевер тургузары

Чүгле чурттап олурар бажын иштин эвес, харын чаланы болгаш херим иштин база арыг-шевер тургузар херек. Чаланы хүн-бүрүде аштап, а неделье бир катап сода азы хүл холуктуг чылыг суг-биле чуп турар. Чаланың үнер аскынга идиктиг богун аштаар сивиргиишти, демир четкини азы хендирден кылган чадыгны белеткээр, төө дора дээрде-ле шылба кеденни салыр херек, Шаараш четкиниң-даа, оон адаанда шаланың-даа богун хүн-бүрүде аштап турар.

Херим иштин арыг-шевер тургузары улуг ужур-дузалыг. Уругдар хүндүскү шаг-үениң улуг кезиинде даштыгаа ойнап чоруур дээрзин бодаар херек, боктуг херим иштинге уругдар чүгле хирге боражыр эвес. Харын чуунду агын чыдар, хөөлбектери сээктер, ымыраалар ужуп, күскелер маңнажып чоруп турар антисанитарлыг херим ишти аарыгларның тарап нептерээр чери апаар,— ындыг черден аарыглар хамыктың мурнунда уругларга таваржып болур.

Херим иштиниң богу, ымыраалары, баҗык чыт чурттакчыларның бажыңнарының иштинче чайлаш чок нептереп кирер.

Оон ужурундан херим ишти бүрүүгүне бок хааржаан тургузары чугула. Херим иштин бок, сүрээ-биле хирлендирбес, анаа ымыраа-сээк чыглыр чорукту болдурбас херек.

Бок хааржаан шаараш чери чок кылдыр мунгаштаар. Оон аскын эки эптээш, үргүлчү хаан турза эки, ынчалбас болза олче күскелер кирип, сээктер ужуп турар апаар, а ыттар оорттан боктуг чүүлдерни дажыглап турун бээр.

Бок хааржаа доларга оон богун чогуур үеэзинде божудуп, неделье ийиден эвээш эвес катап аштап ырадыр. Сөөлгү үеде чамдык хоорайларда коммунал ажыл-агыйының органнары тускай хаар аластарлыг демир хааржактарны херим иштинде тургускулап турар апарган. Оларның богун тускай чүк машиналарынга ургаш, аппарып төп турар азы ол хааржактарны долган богу-биле катай сөөрттүн аппаргаш, оларның орнуна арыг хааржактарны тургузун каан турар.

Канализация чок бажыңнарга чуунду төгер оңгарларны кылыры чугула. Чуунду, гогланчы боктар болгаш өске-даа арыг эвес чүүлдерни херим иштинге кайы-хамаан чок төп, чашканнаар чорукту болдурун черле болбас. Чайгы үеде бок хааржактарын, чуунду оңгарларын, канализастатынмаан арыгланыр бажыңнарның оңгарларын он хуу хлор чугайының эзилдирни-биле неделье ийиден эвээш эвес катап дезинфекцилеп чуп турар ужурлуг.

Хөй-ниитиниң арыгланыр бажыңнарының шевергин турарын, арыгланыр бажыңнарны болгаш чуунду оңгарларын чогуур үеэзинде аштаарын херим иштиниң аштакчызы харагалзап турар.

Бир эвес херим иштинде куш, мал кажаалары бар болза, оларның өдээн чогуур үеэзинде аштаар дугайында сагыш салыры чугула. Өдекти ыралыр аппарып төгер, азы тускай чурумну барымдаалап тургаш ирикди өдек кылдыр оваалаар ийикпе черге хөмер.

Херим иштин, а ол ышкаш бажың мурнунда кудумчуну хүн-бүрүде ширбип турар. Чайын херим иштин болгаш кудумчуну хүнде ийиден эвээш эвес катап суттарып турза чогуур. Кыжын тротуарның болгаш херим иштинде оруктарның харын аштап, дожун хооруп турар. Тротуарга болгаш оруктарга элезинни чажып турза эки.

Кудумчуга, херим иштинге болгаш чада чанынга бок сугар хааржактарны тургускулаар. Ол хааржактарның богун чогуур үеэзинде аштаап, оларны чуп турар херек.

Херим ишти арыг, чазагайыттынган турзун дээш бүгү чурттакчылар сагыш салыр хүлээлгелиглер. Ону ногаанчыдып, анаа чадан үнүштерни (чижээ кат сыптарын) болгаш янзы-бүрү ыыштарны олурткулаар херек. Ногаан үнүштер чайын агаарны арыглап турар, оларның хөлегези серии болур. Ыыштар бажыңны, херим иштин болгаш кудумчуну каастап турар. Ыыштар дөзүнге узун сандайларны тургускулаар, оларның чанынга чал довурак кылгаш, анаа чечектерни олурткулаар херек.

Уругларның ойнаар шөлүн кылгаш, анаа элезинни чажып турары чугула.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

Социалистиг чурттарда

Социалистиг оруктап хөгжүлдениң планы

(1958 чылда МАР-ның улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң планының дугайында)

Моол Арат Республиканың 1958 чылда улус ажыл-агыйын болгаш культуразын хөгжүдериниң планының дугайында МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Моолдуң Араттың революстуг партиязының Төп Комитединиң докталаалын чоокта чаа «Үнен» солунга парлап үндүрген.

Республиканың 1958 чылда улус ажыл-агыйын болгаш культуразын хөгжүдериниң планы болза, 1957 чылдың чедиишкиннерин улам быжыглап, чурттуң экономиказының болгаш культуразының үзүктеп чокка өзүлдезин хандырар, арат чонуң материалдыг, культурлуг деңнелин улам ынай бединдер сорулгалыг деп «Үнен» солунуң мурнуку чүүлүнде айтып турар.

МАР-ның партиязының болгаш чазаның докталаалының эгезинде 1957 чылда ажыл-агый, культура талазы-биле моол улустуң чедип алган чедиишкиннерни көргүзүп турар. Ында көргүзүп турар саннар болгаш фактылар социализм тургузуушкунунуң оруу-биле моол улустуң бүзүрелдиг чорун олурарын херечилеп турар.

1957 чылда чурттуң бүгү ажыл-агыйларының малының баш саны 11,4 хуу, көдээ ажыл-агый каттыжыышкынларының — 34 хуу немешкен. 1956 чылда чурттуң бүгү малының 18 хуузу көдээ ажыл-агыйның социалистиг секторунга хамаржыр турган болза, 1957 чылда ол хуу 24,6 четкен. Оон-биле кады көдээ чер ажылы хөгжүп турар. Ылаңгыя күрүне ажыл-агыйларының (госхозтарның) тарыга шөлү эрткен чылын 17,7 хуу немешкен.

Күрүне болгаш кооператив бүдүрүлгелери 1957 чылда бүдүрүлге планын 103,2 хуу күүсеткен болгаш үлетпүрүүн ниити продукциязы 13,9 хуу немешкен. Республиканың экономиказының дүрген хөгжүлдезин улус ажыл-агыйынга чарыгдап турар акша хөренгиниң өзүлдези херечилеп турар. Тодаргайларга улус ажыл-агыйының бүгү адырларын акша хөренгижидери эрткен чылын 24 хуу өскен. Оон түңнелинде эрткен чылын Налайхиниң хөмүр даш үлетпүрүүнүн улуг тулуунун бирги өөлчээ болгаш кандитер кылыгларның фабриказы ажыглалда киргген. Көпсөө-Хөлдүң Хатгалда саржат фабриказының, Улан-Баторда пиво заводунун, саржат заводунуң тудуушкуну доозулган.

Культураның, улус чырыдыышкынының болгаш кадык камгалалының талазы-биле база-ла моол улус улуг чедиишкиннерни чедип алган. Эрткен чылын ниити өөредилге школаларының өөреникчилери 5,2 хуу, дээди өөредилге черлериниң студентилери 10,5 хуу, тускай ортумак өөредилге черлериниң, техникумнарның сургуулдары 8,1 хуу өскен. 1957 чылда эмнелге албан черлериниң тудуушкунунуң планы ниитизи-биле күүсеттингениниң ацгыда, 43,6 муң дөрбелчин метр шөлдүг чурталга бажыңнары ажыглалда киргген.

Ажыл-агый, культура тургузуушкунунда чедиишкиннер МАР-ның ажылчыннарының, малчыннарының болгаш интеллигенциязының кызымаккай күш-ажылының түңнели ол деп, «Үнен» солун бодунуң мурнуку чүүлүнде бижип турар.

1958 чыл Моол Арат Республиканың улус ажыл-агыйын болгаш культуразын хөгжүдериниң үш чыл планының баштайгы чылы болур. 1958 чылда Моол Арат Республиканың ажыл-агыйын болгаш культуразын хөгжүдериниң планы республиканың социалистиг хөгжүлдениң оруу-биле улам бурунгаарлаашкынын хандырар.

1958 чылдың планында айтып турары-биле алырга, республиканың бүгү ажыл-агыйларының малының баш саны 1957 чылда турганындан 2,3 хуу өзер. Госхозтарның инек малының 13 хуузун, бүгү хоюнун 27,9 хуузун эки уксаалыг болгаш экижиткен уксаалыг болдурар. Республикада тарыга шөлү 1957 чылда 82,3 муң гектар турганындан 1958 чылда 119,2 муң гектар чедир өзерин планда көрүп турар.

Көдээ ажыл-агыйны коллективтиг өзүбиле чорудары-биле чергелештир, көшкүн ажыл-агыйларны сууржударының эгелиг республикада салын турар. 1958 чылда МАР-ның 18 аймактарындан 14 аймактарында 42 көдээ ажыл-агый каттыжыышкыннарын сууржун амыдыралче киперин эгелээр. Ол болза моол улустуң амыдыралын үндезини-биле чаартырының эгезин салып турары болур.

Үлетпүрүүн ниити продукциязының хемчээлин көвүдедири-биле чергелештир күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бүгү үлетпүрге 4,9—18,1 хуу чедир көдүрери, продукцияның бот-үнезин 3,8—7 хуу чедир чиигедирин 1958 чылдың планында төлевилеп турар. Бо саннар Моол Арат Республиканың үлетпүрүүнүн дүргени-биле хөгжүп турарын херечилеп турар.

Улустуң культура тургузуушкунунга 1958 чылда улуг ажылдар чоруттунар. 1958 чылда ниити эртемниң школаларының өөреникчилериниң саны 100,4 муң, дээди өөредилге черлериниң студентилериниң саны 3,5 муң, тускай ортумак өөредилге черлериниң сургуулдарының саны 6,2 муң болур. Ол дээрге 1952 чылда эге, чеди чыл, ортумак школаларга болгаш тускай өөредилге черлеринге 80 муң хире кижи, дээди өөредилге черлеринге 1,3 муң кижи өөренип турганынга деңнээрге улуг чедиишкин болур.

Ажылчы чоннарның калык камгалалының болгаш культура-чырыдыышкын албан черлериниң хөгжүлдезиниң талазы-биле чугула хемчеглерни 1958 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң болгаш культура тургузуушкунунуң планында айтып турар.

Моол Арат Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Моолдуң Араттың революстуг партиязының Төп Комитединиң докталаалының түңнелинде чугаалаанны.

«Бистиң чуртка социализм тургузуушкунунуң болгаш ажылчы чоннарның материалдыг, культурлуг деңнелин бединдериниң чугула программазы болур үш чыл планының баштайгы чылы 1958 чылдың планын чедиишкиниг күүседир талазы-биле массаларның инициативазын болгаш чогаадыкчы тывынгыр чоруун хайныктырары кол сорулга болур».

1958 чылда республиканың улус ажыл-агыйын болгаш культуразын хөгжүдериниң планын чедиишкиниг күүседип, төрээн чурттуң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга улуг чедиишкиннерни чедип алырынче чурттуң бүгү ажылчы чоннарын Моолдуң чазаа болгаш партиязы кыйгырып турар.

Моол улус бодунуң чуртунуң социалистиг оруктап хөгжүлдезиниң планын чедиишкиниг күүседип алырынга быжыг бүзүрелдиг. Чүге дизе, социалистиг лагерьниң чурттарының аразында акы-дуймз кады-ажылдажылгага, ылангыя Совет Эвилелиниң ак-сеткилдиг улуг дузаламчызынга моол улус идеген турар. Оон-биле кады чаа амыдыралды—социализмни тургузар деп улуг эчис сорулгага сорук кирген моол улус боттарының тургузукчу, чогаадыкчы күжүнге база долу бүзүрелдиг. Ол ийи чугула бүзүреллер-биле доллунган моол улус боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын чедиишкиниг күүседир дээрзинге кандыг-даа чиигиниг турбас.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал кылдызының база бухгалтериянның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдызының 3—65.

ТС—00661 Культура өргелелиниң типографиязы.